

Vreemden over fiere Friezen

Recensie

André Looijenga, Anne Popkema en Bouke Slofstra, *Een meelijwekkend volk. Vreemden over Friezen van de oudheid tot de kerstening* (Leeuwarden: Wijdemeer, 2017), pp.240. ISBN 978-949-205-2421.

De Friezen spreken tot de verbeelding, al was het maar vanwege het stereotype beeld van hun onverzettelijkheid. Door de eeuwen heen hebben anderen iets van Friezen gevonden, in goede of, vaker, in minder positieve zin. Ze waren vaak vrij onbekend. Wat onbekend is, is ‘vreemd’ en ‘onbeschaafd’, want onbekend maakt onbemind. Dat begint al bij de Griekse historicus Herodotus, die die voor hem zo verre kusten alleen van horen zeggen kent, niets van de Friezen weet en alleen maar meldt dat van het noordelijk gebied barnsteen komt. Je kunt je afvragen of het dan wel over Friezen gaat. Ook Romeinse auteurs als Julius Caesar (in zijn *De bello Gallico*, maar helaas maar heel summier) en Augustus (in de *Res gestae*, als hij daar zelf de hand in heeft gehad) lieten zich uit over Friezen, alsook de Griekse geograaf die in het Romeinse keizerrijk leefde, Strabo, die ook weer zijn informatie ergens anders vandaan haalde. De Romeinse historicus Tacitus besprak ze op verschillende plaatsen in zijn werk, en zette een beeld van ‘onverzettelijke’, ‘dappere’ en ‘nobele’ Friezen neer. Uiteraard impliciet in tegenstelling tot de in zijn tijd gedegenereerde Romeinen. Pas in de eerste eeuw na Christus komen de Romeinen ook daadwerkelijk in contact met de kustbewoners benoorden de Rijn. Middeleeuwse auteurs als Isidorus van Sevilla (in de *Etymologiae*) gaven hun opinie ten beste. Bij Isidorus hebben ze vooral ‘immense

lichamen’, zijn ze ‘bestand tegen de meest gure kou’, en zijn ze ‘woest en ongetemd’ met ‘onbeschaafde zeden’ (17).

Zo komen in deze bloemlezing van ‘vreemden over Friezen’ 63 fragmenten van auteurs uit de Griekse en Romeinse oudheid en de middeleeuwen voorbij, in een vlot geschreven Nederlandse en (ongetwijfeld even goed gemaakte) Friese vertaling. Dat er ook een Friese vertaling moest komen, is niet onbegrijpelijk, als men deze uitgave ziet als een uiting van Fries nationalisme en chauvinisme. Helaas zijn de originele (meeste Griekse en Latijnse, maar ook de Oud-Engelse Beowulf) teksten niet bijgevoegd, iets wat het boek meer wetenschappelijke uitstraling had gegeven. Het voordeel is wel, dat het nu een heel prettig leesbaar boek is geworden.

De titel *Een meelijwekkend volk* is ontleend aan de *Naturalis historia* van Plinius de Oude, die sprak van een ‘misera gens’. Hij was als generaal zelf in het gebied geweest. Het is een vorm van zelfspot van de auteurs dat ze deze aanduiding hun boek laten typeren; het geeft hun overigens ook de kans de loftrumpet over de Friezen te steken: ‘zo meelijwekkend waren de kustbewoners niet. Met hun terpen, hun vistechnieken en vooral hun geavanceerde nautische vaardigheden hadden de Friezen zich uitstekend aangepast aan hun natuurlijke omgeving...’ Zoals diezelfde auteurs in het voorwoord schrijven, omspant het boek een tijd van de vijfde eeuw voor Christus tot ongeveer het jaar 800, waarbij ze zich ervan bewust zijn dat de *Frisii* uit de oudheid niet dezelfde stam hoeven te zijn als de *Fresones* uit de middeleeuwen, zeker niet na de periode van volksverhuizingen. We moeten daarom misschien eerder spreken van ‘bewoners van het gebied van de Friezen’, dan van ‘Friezen’ zelf. Hoe het ook zij, ook voor de Angelsaksische missionarissen, Wulfram, Willibrord, Bonifatius, waren de Friezen barbaars, en bovenal rijp voor bekering tot het christendom. Een bijzondere plek neemt koning Radbod in, die als verstokte heiden en vijand van de Franken de kerstening die onder zijn voorouders plaats vond, weer teniet probeert te doen. Onder Karel de Grote worden ook de Friezen voor lange tijd tot christenen gemaakt.

Zoals al gezegd, is het soms onduidelijk of de geciteerde auteurs over de Friezen spreken of over noordelijke volken in het algemeen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij Julius Caesar en zijn *De bello Gallico*: ‘Waar de Rijn de Oceaan nadert, splitst hij zich in meerdere armen, die veel grote eilanden vormen. Een groot deel daarvan wordt bewoond door woeste en barbaarse stammen. Daaronder zijn er die, naar men meent, van vissen en vogeleieren leven.’ Caesar was er zelf nooit geweest, de Rijn was zijn grens. Ook Augustus, die in zijn *Res gestae* liet stellen dat de noordelijke

volkeren om vriendschap verzochten – wat nog waar kon zijn ook, omdat dat ook bescherming bood – was nooit in het gebied van de Friezen geweest. De eveneens al genoemde Plinius is, na Tacitus, het meest uitvoerig over de barbaren in het noorden van het Rijk, waaronder hij ook de *Frisii* rekent. Daarbij tekenen de auteurs aan: ‘De woorden die in het Nederlands, Fries en Duits gebruikt worden (Friezen, Friesen) hebben een lange traditie in de eigen volkstaal. Niet verwonderlijk, want de Friezen kwamen (en komen) in deze streken in het wild voor.’ Enige zelfspot kan de auteurs niet worden ontzegd, en daarbij is deze grap goed gevonden, want ze geeft aan hoe de Friezen in de behandelde periode van de vijfde eeuw vóór tot de negende eeuw na Christus gezien werden: als verre wilden, bijna beesten, die je of niet kende, of als ‘rare beesten’ als het ware observeerde. Niet in een dierentuin, maar meer in een wildpark, waar ze ‘in het wild’ voorkomen.

Een kleinigheidje: in hun inleiding op p. 8 spreken de auteurs over ‘handvaten’, waarbij ze toch niet de kleine adertjes bedoelden, maar de handvatten die ze de lezers willen bieden.

Het boek is prachtig vormgegeven, en bevat een heel mooie katern met reproducties van handschriften en oude drukken van de geciteerde auteurs. Deze recensent heeft het boek met veel plezier gelezen.

Jan Bloemendal

Jan.Bloemendal@huygens.knaw.nl

